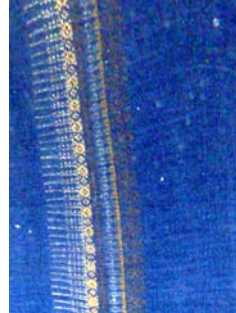

นางแสงดา บันลือธิ
ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การทอผ้า) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๙

ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์

“หมิ่นพับ หมิ่นสี่ หมิ่นลวดลาย” คำพูดที่กล่าวขานถึงผ้าฝ้ายทอมือของศิลปินชาวเหนือผู้หนึ่ง ท่านเป็นเสมือนตำนานแห่งการสร้างสรรค์ลวดลายสีอันเป็นศิลปะบนผืนผ้า ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ผ้า ฝ้ายทอมือขึ้นแล้วขึ้นเล่าของท่าน ถือเป็นองค์ความรู้อันมีค่าที่ควรอนุรักษ์และหวงแหน ศิลปินท่านนั้นก็คือ นางแสงดา บันลือธิ หรือป้าแสงดา ของชาวอำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ผ้าฝ้ายทอมือ คือผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ป้าแสงดา บันลือธิ ซึ่งดังไกลไปถึงต่างประเทศ ด้วยเหตุที่ท่านสร้างสรรค์ผลงานด้วยใจรัก และด้วยความชำนาญ ประกอบกับตลอดชีวิตของท่าน พุ่มเทกับการทอผ้าฝ้าย พัฒนาและยกระดับคุณภาพผลงานอยู่อย่างต่อเนื่อง ท่านสามารถคิดประดิษฐ์ลวดลายให้แปลกใหม่ งดงาม ไม่ซ้ำแบบใคร จึงเป็นที่ต้องการของผู้นิยมผ้าฝ้ายทอมือ และชาวต่างชาติเป็นอันมาก

ในการผลิตนั้น ท่านจะให้ความสำคัญในเรื่องของวัตถุดิบที่นำมาใช้เป็นอย่างมาก โดยจะใช้เฉพาะฝ้ายพื้นเมืองเป็นหลัก แม้จะปลูกยาก ให้ผลผลิตน้อย และใช้ระยะเวลาในการปลูกนาน แต่คุณสมบัติที่พิเศษในเรื่องความเหนียวของเส้นใย และการสวมใส่สบายเมื่อนำผ้าทอมายัดเย็บนั้น ทำให้ท่านไม่คิดเปลี่ยนไปใช้ฝ้ายพันธุ์อื่น และตั้งปณิธานที่มั่นคงว่า “การผลิตงานที่มีคุณภาพพิถีพิถันทุกขั้นตอนเท่านั้นจึงจะอยู่ได้ และเป็นที่ยอมรับตลอดไป”

ปัจจุบันบ้านของท่าน หรือที่รู้จักกันในชื่อ “บ้านไร่ไผ่งาม” หรือ “พิพิธภัณฑ์ผ้าป่าดา” ณ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เปิดเป็น “บ้านศิลปินแห่งชาติ” เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ผู้สนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติและผลงานของท่านในฐานะศิลปินแห่งชาติ ตลอดจนการจัดแสดงการทอผ้า ด้วยกรรมวิธี

แบบดั้งเดิม ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องมือการผลิต วัตถุดิบ และสีย้อมซึ่งได้จากธรรมชาติ อาทิ คำแสด คราม มะเกลือ ครั่ง ฝาง ฯลฯ ถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแหล่งหนึ่งของท้องถิ่น

การส่งเสริมประสบการณ์

ด้วยเกิดในครอบครัวและหมู่บ้านที่มีทอผ้าอยู่ทุกหลังคาเรือน ทำให้ป้าแสงดา บันสิทธิ์ ได้พบเห็นกระบวนการทอผ้ามาตั้งแต่เยาว์วัย และด้วยค่านิยมในท้องถิ่นสมัยนั้นที่ลูกผู้หญิงทุกคนต้องเก่งเรื่องนี้ มารดาของท่านจึงจับมือสอนให้ฝึกทอผ้าตั้งแต่อายุ ๕-๖ ปี ต่อมาฝึกฝนจนชำนาญ และทอผ้าเรื่อยมาตลอดชั่วอายุของท่าน

ภายหลังจากที่สามีของท่านถึงแก่กรรม ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านได้รวมกลุ่มแม่บ้านทอผ้าขึ้น และต่อสู้ด้านการตลาดด้วยการพัฒนาสีย้อมจากธรรมชาติให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น และประดิษฐ์ลวดลายใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่รู้จัก ท่านมีหลักในการทำงานคือ การให้ความสำคัญกับคนทุกวัยในท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมให้เด็กสาวและคนชรามิงานทำ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อาทิ การรับดอกฝ้ายไปหีบเม็ดออก ตีให้ฟู และปั่นเป็นด้ายมาส่ง เป็นต้น ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในชุมชน แก้ปัญหาการอพยพเพื่อไปทำงานในเมือง และสร้างความอบอุ่นในครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ถือเป็นบุคคลที่ทำงานเพื่อท้องถิ่นและสังคม อันสมควรได้รับการยกย่องโดยแท้

จากนิยายส่วนตัวที่เป็นคนรักพืชพันธุ์ธรรมชาติอย่างมากและบอกได้ว่างดงามอย่างไร สามารถอ่านสีจากพืชพันธุ์รอบตัวได้แม่นยำ เป็นความรู้ที่เกิดจากการสังเกตมาชั่วอายุ ทุกอย่างที่ใช้ออกแบบประดิษฐ์ลวดลายผ้าจึงนำมาจากธรรมชาติโดยรอบ จุดนี้คือสิ่งที่คนทั่วไปไม่เห็น เพราะคนส่วนมากยอมอะไรก็ใช้พืชชนิดเดียว แต่ท่านยอมที่จะเสียเวลาย้อมมากกว่าหนึ่งครั้ง และทำให้ผ้ามีสีลึก เกิดสีซ้อนสี เมื่อสีหนึ่งตกจางหลังจากซัก สีรองจะค่อยๆ แยมขึ้นมาอย่างมีชีวิตชีวา ภูมิปัญญาต่างๆ จากประสบการณ์ที่ท่านได้สั่งสมมานั้น จึงเป็นเสมือนมรดกอันล้ำค่าที่ท่านได้มอบไว้ให้แก่ลูกหลานและแผ่นดิน ท่านเคยกล่าวไว้ว่า “ตลอดชีวิตของป้า ป้าไม่เคยนอนกลางวัน ป้ามีความสุข มีความเพลิดเพลินกับการทำงาน ไม่เคยว่างเหงา ถึงเวลากลางคืน เมื่อสะสางงานเสร็จ ป้าจะหลับอย่างมีความสุข และปกติจะตื่นแต่เช้าตรู่เป็นอย่างนี้ทุกวัน”

ความภูมิใจ/ รางวัลสำคัญ

ด้วยชื่อเสียงที่เลื่องลือและมีฝีมืออันล้ำเลิศในงานด้านหัตถศิลป์การทอผ้าฝ้าย ทำให้ป้าแสงดา บันสิทธิ์ ได้รับการเชิดชูเกียรติและรางวัลมากมาย อันได้แก่ รางวัลผู้ประดิษฐ์สิ่งทอดีเด่น ปี พ.ศ.๒๕๒๕ จากกระทรวงอุตสาหกรรม รางวัลผู้ประกอบการหัตถกรรมดีเด่น พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น พ.ศ.๒๕๒๘ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ รางวัลผู้มีผลงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ล้านนาดีเด่นในด้านสิ่งทอ พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทหัตถศิลป์ (การทอผ้า) พ.ศ. ๒๕๒๙ และได้รับพระราชทานปริญญาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๐ ถือเป็นความภาคภูมิใจยิ่งของท่านและครอบครัว อันเป็นกำลังใจที่สำคัญในการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญางานหัตถศิลป์นี้ให้คงอยู่คู่ท้องถิ่นและบ้านเมืองสืบไป

น่านาทศนะ

ป้าแสงดา บันสิทธิ์ เคยถ่ายทอดเกร็ดความรู้อันเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างไม่ปิดบังไว้ว่า“ป้าไปพบเห็นอะไรที่สวย แปลก ก็นำมาออกแบบ ดอกไม้ป่าบางอย่าง ฝักมะค่า ฝักเสี้ยวทุกตัว ถ้าวาง

พิจารณาจะเห็นสีที่กลมกลืนกัน ป่าได้จากผีเสื้อมากกว่า เพราะมันให้สีที่กลมกลืน สวย การทอผ้าตัวตะกอลสำคัญมาก แต่ที่สำคัญที่สุดคือ การออกแบบ”

อาจารย์เป็รื่อง เปลี่ยนสายสืบ พูดถึงป่าแสงดาไว้อย่างน่าสนใจว่า “...ถ้าธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดจากความกลมกลืนและความแตกต่าง มนุษย์เท่านั้นที่สามารถถ่ายทอดความงดงามออกมาอย่างประจักษ์ ภายใต้การขัดเกลาของมนุษย์ สภาวะความรู้สึกของมนุษย์มีไม่เท่ากัน มีบางคนที่สามารถทราบได้อย่างลึกลับ ถ่ายทอดออกมาได้ในงานที่ตนรัก เป็นการถ่ายทอดงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นอย่างมีพัฒนาการ และเป็นระเบียบ จนเรียกงานนั้นได้ว่า “งานศิลปะ” ป่าแสงดา บันสิทธิ์ ปั่น ทอ ใช้ความสามารถที่เป็นสุนทรีย์มาในระดับเยี่ยม อย่างน่าศึกษาและจดจำของคนในยุคนี้ ป่าแสงดา เป็นผู้พำนักพักพิงอยู่กับธรรมชาติมาแต่เยาว์วัย เป็นผู้สัมผัสธรรมชาติ และสื่อสารความงามเหล่านั้นออกมาในงานผ้าอันเป็นที่รัก ป่าแสงดาแห่งบ้านไร่ไผ่งาม เป็นที่รวมทั้งหมดของศิลปะการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งการทอ การออกแบบลวดลายด้วยตัวเอง จากการเลือกสรร จัดระบบ และนำเสนอไปบนผืนผ้า ดุจดั่งศิลปินผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ ทำให้ผลงานทุกชิ้นที่ผ่านมือป่าแสงดา ล้วนนับได้ว่าเป็นงานแม่แบบ เป็นงานศิลปะที่แท้จริง”

หมายเหตุ : นางแสงดา บันสิทธิ์ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ด้วยโรคมะเร็งในลำไส้
ขณะอายุ ๗๔ ปี

ข้อมูลบางส่วนจาก :

http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%81%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%94%E0%B8%B2_%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%93%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B9%8C

http://library.cmu.ac.th/cmubookfair/bookfair10/page03_34.html

http://hugme4u.weloveshopping.com/shop/show_article.php?shopid=112913&qid=22316

ธิดาพร อดทน เรียบเรียง/ ทศชล เทพกำปนาท ตรวจสอบแก้